

ANTALYA KENTİNDEKİ DOĞAL SİT ALANLARINA İLİŞKİN SORUNLARIN İRDELENMESİ*

Arzu VURUŞKAN^a Veli ORTAÇEŞME
Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 07070 Antalya

Geliş Tarihi: 13 Ağustos 2009

Kabul Tarihi: 03 Kasım 2009

Özet

Türkiye iklimsel özellikleri ve coğrafi konumundan dolayı doğal, kültürel, tarihsel ve arkeolojik kaynaklarca zengin bir ülkedir. Günümüzde bu kaynakların korunabilmesi için çok yönlü araştırmalar yapılmaktadır. Bu çalışma, ülkemizin sahip olduğu doğal kaynaklardan biri olan ve Antalya kentsel alanı içerisinde yer alan doğal sitlerin ayrıntılı olarak incelenmesini kapsamaktadır. Araştırmada, doğal sitlere yönelik sorunların ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda doğal sitlerin bir takım planlama ve yönetim sorunlarına sahip olduğu ve yeterince korunamadığı saptanmıştır. Bu tür alanlara yönelik verilen kararların sürekli olarak değişmesi ve alınan koruma kararlarının uygulanamaması en büyük sorun olarak görülmektedir. Kentleşme birçok kaynak üzerinde olduğu gibi doğal sitler üzerinde de büyük baskı oluşturmaktadır. Hızlı kentleşme nedeniyle Antalya'daki doğal sitlerin büyük çoğunluğu kent dokusu içinde sıkışmış ve kentsel gelişmelerden fazlaca etkilenmiştir. Yapılan anket çalışması, kent sakinlerinin doğal sitlere ilişkin yeterince bilgi sahibi olmadığını da ortaya koymuştur. Doğal sit ifadesinin birçok kişi için “yasaklı alan” anlamına gelmesi, araştırmanın çarpıcı sonuçlarından birisidir. Bu çalışma sonucunda ortaya konulan sorunlar ve çözüm önerilerin doğal sitlere ilişkin Antalya kentinde gelecekte alınacak kararlara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Koruma, Planlama, Doğa Koruma, Sit, Doğal Sit, Antalya

An Analysis of Problems Concerning the Natural Heritage Sites in Antalya Urban Area

Abstract

Turkey is a rich country in term of natural, cultural and archaeological resources because of its climatic and geographical diversity. Nowadays, many researches are carried out to protect these resources. This study contains the analysis of the natural heritage sites in Antalya urban area. Determining the problems related with the heritage sites is the main purpose of the study. As a result, it was found that natural heritage sites had a series of planning and management problems. Changing decisions about these areas all the time and insufficient implementation of the decisions for the natural heritage sites were found to be the major problems. Urban developments put pressures on natural heritage sites like other natural resources. Because of rapid urbanization, most of the natural heritage sites in Antalya got stuck in urban fabric and have been affected from urban developments negatively. A survey study showed that the knowledge of the city dwellers about the natural heritage sites were not sufficient. Another dramatic result is that natural heritage sites are known as “forbidden areas” by many people. Solutions towards the existing problems proposed by this study may be helpful for taking correct decisions for these areas in the future.

Key Words: Conservation, Planning, Nature Conservation, Heritage Sites, Natural Heritage Sites, Antalya

1. Giriş

Genel anlamı itibariyle “muhafaza etmek” anlamına gelen “koruma” kavramı, insanlık tarihi ile ortaya çıkan bir olgudur. Uygarlıkların gelişmesi ile birlikte kavramın anlamı ve içeriği de çeşitlenmeye başlamıştır. Kaynakları giderek tükenen

günümüz dünyasında başta ormanlar olmak üzere doğal bitki dokuları, çevresel zenginlikler, antik kalıntılar ve folklorik miraslar gibi toplumun ve yaşanan coğrafyanın kültürel kimliğini oluşturan değerlerin bozulma ve kaybolma risklerinin

* Bu makale, Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen “Antalya Kentindeki Doğal Sit Alanlarına İlişkin Sorunların İrdelenmesi” isimli Yük. Lisans tez çalışmasının bir ürünüdür.

^a İletişim: A. Vuruşkan, e-posta: arzuuruskan@akdeniz.edu.tr

insan üzerinde yarattığı kaygılar, koruma olgusunda yeni açılım ve stratejilerin gelişmesini sağlamıştır. Bu sürecin sonucunda kültürel ve doğal değerlerin tüm dünya ve insanlığın ortak mirası olduğu düşüncesi yaygınlaşmıştır (Diler vd. 2004).

Koruma kavramı, 18. yüzyıldan itibaren ivme kazanmıştır. İlk zamanlar kazılardan elde edilen objelerin korunmasını kapsarken, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren anıt eserlerin korunmasını da kapsamaya başlamıştır. I. ve II. Dünya Savaşlarının olduğu dönemde kültürel mirasın korunması konusunda fazla bir gelişme gözlenmemiştir. Daha sonraki yıllarda İtalya'da "Carta del Restauro" ve Venedik Tüzüğü'yle ivme kazanan çalışmalar, 1972 yılında UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) 'nun Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeyi kabul etmesini sonuçlamıştır. Sonraki süreçte 1975 Amsterdam Bildirgesi, 1985 Avrupa Mimarlık Mirasının Korunması Sözleşmesi, 1987 yılından itibaren ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)'un girişimleri ile kabul edilen çeşitli sözleşmeler, tüzük ve belgelerle kültürel mirasın korunması konusu önemli gelişme kaydetmiştir.

Doğal mirasın korunması çalışmaları da Endüstri Devrimi'nin yarattığı çevre sorunlarının ortaya çıkışıyla paralellik gösterir. Önceleri ABD'de milli park hareketiyle başlayan doğal alanların korunması çalışmaları daha sonra tüm dünyaya yayılmış ve 1948 yılında UNESCO'nun önderliğinde Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN)'nin kurulması ile örgütlü hale gelmiştir. Bu konudaki girişimlerin 1970'li yıllardan itibaren ivme kazandığı görülmektedir. Bu yıllarda Ramsar Sözleşmesi, CITES (Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme) Sözleşmesi, Bonn Sözleşmesi ve Dünya Doğal ve Kültürel Mirasının Korunması Sözleşmesi gibi dört önemli uluslararası sözleşme imzalanmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren dünya ve Avrupa ölçeğinde geliştirilen çeşitli koruma programlarının da katkısıyla, günümüzde dünya yüzeyinin % 10'undan fazlasını çeşitli

statülerde koruma başarısına ulaşılmıştır.

Ülkemiz, kültür ve doğa varlıklarının yer altında, yer üstünde ve su altında yoğun olarak bulunduğu çok özel bir coğrafyada yer almaktadır. Anadolu, yüzyıllar boyunca çeşitli uygarlıkların bir arada yaşadığı özel bir alandır. Bu nedenle her türlü kültür varlığı ve yerleşmelerin yanı sıra, çok zengin doğal varlıklar bulunmaktadır. Bazen nadir coğrafi, topoğrafik, ya da jeomorfolojik oluşumlar, bazen çok özel bir floranın ya da bir canlı türünün yaşadığı bir ortam, bazen de insan eliyle oluşturulan fiziksel çevre ile doğal niteliklerin birlikteliğinden doğan güzellikler, doğal varlıklar olarak ortaya çıkmaktadır (Asatekin 2004).

Ülkemizde kültürel mirasın korunması çalışmaları oldukça eski yıllara dayanır. Osmanlı Dönemi'nde 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren daha çok taşınır kültürel varlıkların korunması sağlanmıştır. Ulu önderimiz Atatürk konuya önem vermiş ve 1920 yılından itibaren koruma kurulları ve müzeler oluşturarak kültürel mirasın korunmasını sağlamıştır. Ülkemizde alansal olarak ilk koruma girişimi Ankara Kalesi'nin koruma altına alınmasıdır. Doğal ve özellikle kültürel değerlerin korunması konusunda 1973 yılında çıkarılan Eski Eserler Yasası ve 1983 yılında onun yerine çıkarılan 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, ülkemiz kültürel mirasının korunmasına yönelik en önemli yasal düzenlemeler olmuşlardır. Türkiye kültürel mirasın korunmasına yönelik uluslararası çalışmalara da aktif olarak katılmaktadır. Bu anlamda hemen hemen tüm uluslararası sözleşmelere taraf olunmuştur.

Ülkemizdeki doğal mirasın korunması çabalarının geçmişi ise 19. yüzyılın ilk yarısına dek uzanır. Osmanlı Dönemi'nde çıkarılan kanunname ve nizamnamelerle önce ormanlar koruma altına alınmıştır. Bu konudaki çabalar II. Dünya Savaşı sonrasında yoğunluk kazanmış, yasal ve kurumsal düzenlemeler ve milli parkların ilanı 1950'li yıllarda başlamıştır. 1983 yılında çıkarılan 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu doğal mirasın korunması yönündeki en önemli yasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Doğal ve özellikle kültürel değerlerin bir alan bütünlüğü içinde tanımlanması,

sınıflandırılması ve buna göre koruma önlemlerinin alınması, Türk mevzuatına ilk olarak 1973 yılında, 1710 sayılı “Eski Eserler Yasası” ile girmiştir (Doğanay 2006). Sit kavramı çağdaş tanımına kavuşturularak, sit kavramı yanında anıt, külliye, ören yeri, doğal sit ve arkeolojik sit kavramları da yasa kapsamına alınmıştır (Türk 1995).

Türkiye’de koruma ve koruma politikaları ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmış ve sorunların çözümüne yönelik birtakım öneriler sunulmuştur (Görünür, 1994; Tadmori, 2004; Yücel, 2004; Resuloğlu, 2005; Sönmez, 2005; Türkyılmaz vd., 2006; Gülgün vd., 2008). Ayrıca, Zafer (1991) doğa koruma alanları ve doğal sitlerle ilgili kriterler; Özkan vd. (2003) doğal sit uygulamalarında yeni yaklaşımlar; Aslanboğa vd. (2003) doğal sit – yasal mevzuat ilişkileri ile ilgili çalışmalar yapmışlardır. Bunun dışında Eetvelde vd. (2005) Belçika’da sit alanlarının toprak koşulları ve yerleşim deseni; Leroux vd. (2006) Kanada’da sit alanları ile koruma alanlarının potansiyel mekansal çakışması gibi konularda araştırmalar yapmışlardır.

Sahip olduğu doğal güzellikleri ve kültürel özellikleri ile bir turizm ve cazibe merkezi olan Antalya, ülkemizin en fazla sit

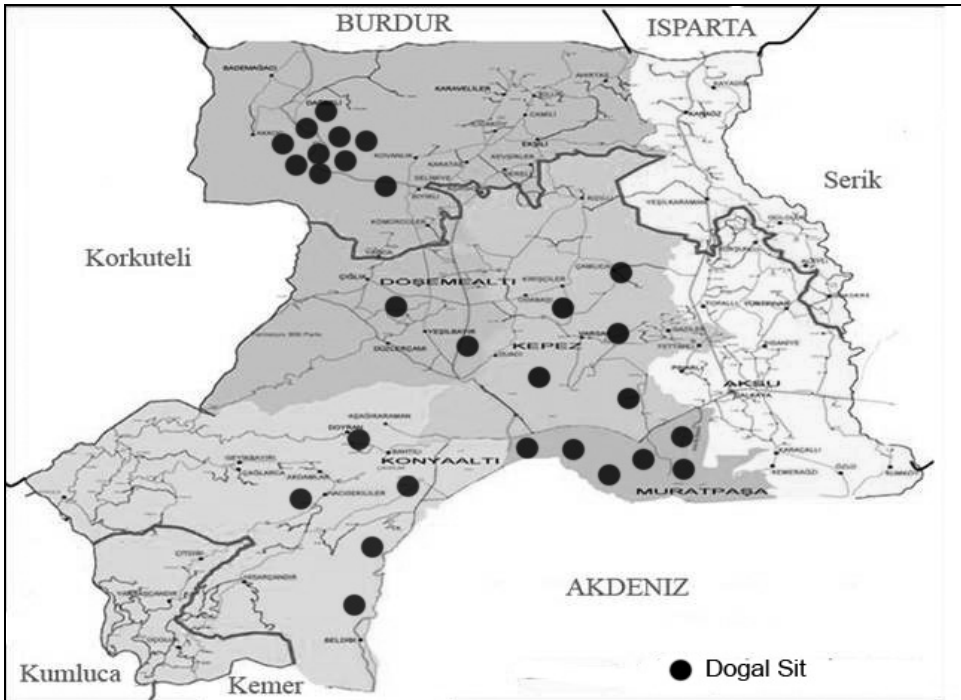
alanına sahip illeri arasında yer almaktadır. İl genelinde, çeşitli kategorilerde toplam 446 adet sit bulunmaktadır. Bunlardan 68’i doğal sit niteliğindedir. İldeki toplam 68 adet doğal sitten 28 adedi Antalya kenti sınırları içerisinde yer almaktadır.

Bu çalışmada, Antalya kentsel alanı içerisindeki doğal sitler ayrıntılı olarak incelenmiş; kent halkının doğal sitlere yönelik bilgi düzeyinin ölçülmesi amacıyla bir anket çalışması gerçekleştirilmiş; doğal sitlere ilişkin genel ve özel sorunlar belirlenerek, bu sorunların çözümüne yönelik birtakım öneriler geliştirilmiştir.

2. Materyal ve Yöntem

2.1. Materyal

Araştırmanın ana materyalini, Antalya ilinin merkezinde yer alan Antalya kentsel alanı oluşturmaktadır. Alanının büyüklüğü 18.127 ha.’dır. 2008 yılı sonu itibariyle Antalya kenti nüfusu 955.596’dır (TÜİK 2009). Antalya kenti 1994 yılında büyükşehir statüsünü almış, Muratpaşa, Kepez, Konyaaltı, Aksu ve Döşemealtı olmak üzere 5 alt belediyeden oluşmaktadır (Manavoğlu 2005) (Şekil 1).

Şekil 1. Doğal Sit Alanlarının Antalya Kentindeki Dağılımı (Orijinal)

Kentin gelişimi eski yerleşim merkezi olan kale ve çevresinden başlamıştır. Kentin genel biçimi, merkez çevresinde yoğunlaşan bir ana yerleşme kitlesi ve bu kitleden bağımsız ana yollar üzerinde gelişen irili ufaklı yerleşmelerden oluşmaktadır. Yoğun nüfus artışı hızlı büyümeyi de beraberinde getirmiştir (Doğan 2002).

Antalya, Cumhuriyet'in kuruluşundan 1960'lı yıllara kadar tarımın tek hakim olduğu bir ekonomik yapıya sahipken, 1969 yılında Antalya Bölgesi'nin Turizm Gelişme Bölgesi olarak ilan edilmesi ve 1970'li yıllarda birçok Turizm Gelişim Projesi'nin hayata geçirilmesi, Antalya'nın ekonomik yapısında önemli değişikliklere neden olmuştur. Turizm olanakları, kentleşme ve göçün etkisiyle artan nüfus ekonomik yapıyı da etkilemiş, 1970'li yıllarda tarımdan sonra sosyal hizmetler ikinci önemli sektör haline gelmiştir. 1980-1990 döneminde ise kentleşme hız kazanmış, birçok turizm projesi uygulanmaya başlanmış ve böylece ticaret ve turizm gelişerek tarımdan sonra ikinci sektör haline gelmiştir. 1990 sonrası ise Antalya'nın kentleşme sorunlarıyla mücadele ettiği ve sorunlara çözüm arayışları geliştirdiği bir dönemdir. Ulaşım, çevre sorunları, sürdürülebilir kalkınma, küresel ısınma terimlerinin sık sık dile getirildiği bu dönem, kentin özellikle merkezinde yenileşme ve dönüşümü zorunlu kılmıştır. Ulaşım sisteminde yapılan düzenlemeler kapsamında açılan yeni güzergahlar kentin gelişimini hızlandırmış, hizmetlerdeki çeşitlilik ve farklılaşma kente metropoliten bir kimlik kazandırmıştır (Manavoğlu ve Kutlu 2007).

Araştırmada kullanılan materyaller arasında, 1/ 25000 ve 1/ 5000 ölçekli imar planları ile bu planlara ait raporlar, Antalya kentsel alanında yer alan 28 adet doğal site ait sit paftaları ile sit tescil karneleri, Antalya halkına rastgele seçim yöntemi ile uygulanan anketlerin sonuçları, yazılı ve sözlü kaynaklar yer almaktadır. Ayrıca koruma, planlama, sitler ve doğal sitlerle ilgili kitap, makale ve bilimsel araştırma sonuçları da materyal olarak kullanılmıştır. Antalya İli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından hazırlanan koruma amaçlı imar planları ve ilgili yasa ve yönetmeliklerden de yararlanılmıştır.

2.2. Yöntem

Araştırma envanter, analiz ve sonuçların tartışılmasından oluşan üç aşamada yürütülmüştür. Envanter aşamasında, koruma ve korunan alanlarla ilgili tez, kitap, makale, araştırma projesi gibi yazılı kaynaklar derlenmiş, bu konularla ilgili kavramlar açıklanarak kuramsal bilgiler oluşturulmuştur. Ayrıca çalışma konusu ve alanıyla ilgili çalışmalar incelenmiştir.

Analiz aşamasında, doğal sitlere ilişkin konular analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Yapılan anket çalışmasıyla, Antalya halkının koruma ve doğal sitler konusundaki bilgi düzeyi ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmada yüz yüze anket yöntemi ile 200 anket yapılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 15.0 programında istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Analiz aşamasında yapılan bir diğer çalışma ise doğal sitlere ilişkin sorunların ortaya konmasıdır. Sorunlar hem genel hem de Antalya özelinde ele alınmıştır. Genel sorunlar kategorilere ayrılarak incelenmiş, Antalya özelindeki sorunlar ise daha çok mevcut doğal sit alanları bazında değerlendirmelerle ortaya konulmuştur.

Araştırmanın son aşamasında ise, gerek Türkiye'de ve gerekse Antalya kentsel alanında bulunan doğal sitlere ilişkin olarak belirlenen sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Antalya Kentinde Bulunan Doğal Sitler ve Sorunları

Antalya, bünyesinde barındırdığı doğal ve kültürel taşınır ve taşınmaz varlıklarla ülkemizin bu konudaki önemli illeri arasında yer almaktadır. Ancak, ülkemizin koruma konusunda yaşadığı çeşitli sorunlar, diğer illerimizde olduğu gibi Antalya için de geçerlidir. Bu sorunlar tüm koruma statülerinde gözlenmekle birlikte, "doğal sit" olarak sınıflandırılan koruma alanlarında daha ciddi bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Geçmiş dönemlerde kent dışında kalan birçok doğal ve kültürel varlık, nüfus artışı, göç ve benzeri etkenlere bağlı kentleşme hareketleri sonucunda bugün artık kent merkezlerinde yer almaktadır. Bugün Antalya kenti sınırları içerisinde 28 adet

doğal sit bulunmaktadır. Bu alanlara ilişkin özet bilgiler Çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 1’de özetlenen sitlerin bir bölümü (15 adedi) sadece doğal sit statüsüne sahip iken, kalan bölümü (13 adedi) hem doğal hem de arkeolojik sit niteliği

Çizelge 1. Antalya Kentinde Bulunan Doğal Sit Alanları (Anonim, Muhtelif)

No	Alan Adı	Statü	İlan Yılı	Derece	Konumu
1	Lara Kıyı Bandı	Doğal	09.06.1979/2399 15.11.1980/2399	I	Ermenek Mahallesi
2	Yamansaz Bataklığı	Doğal ve Arkeolojik	15.11.1980/2399 10.02.1994/2120 29.04.1988/3791 24.06.2005/487	I ve III	Güzeloba Mahallesi
3	Narenciye Araştırma Enstitüsü	Doğal	30.10.1990/931 06.02.1991/1031	I	Demircikara Mahallesi
4	Harunini Mağarası	Doğal ve Arkeolojik	18.12.1990/983	I	Yağca Köyü
5	Kızılın Mağarası	Doğal ve Arkeolojik	18.12.1990/983	I	Yağca Köyü
6	Öküzini Mağarası	Doğal ve Arkeolojik	18.12.1990/983	I	Yağca Köyü
7	Koyunini Mağarası	Doğal ve Arkeolojik	18.12.1990/983	I	Yağca Köyü
8	Mustanini Mağarası	Doğal ve Arkeolojik	18.12.1990/983	I	Yağca Köyü
9	Macarini Mağarası	Doğal ve Arkeolojik	18.12.1990/983	I	Yağca Köyü
10	Karain Mağarası	Doğal ve Arkeolojik	18.12.1990/983	I	Yağca Köyü
11	Çarkini Mağarası	Doğal ve Arkeolojik	18.12.1990/983	I	Yağca Köyü
12	Suluin Mağarası	Doğal ve Arkeolojik	18.12.1990/983	I	Yağca Köyü
13	Karaalioglu (İnönü) Parkı	Doğal	30.04.1991/1101 14.04.2003/5780	I ve III	Işıklar Caddesi
14	Olbia – Attalia Antik Kent Kalıntıları çevresi	Doğal	20.03.1991/1089 01.05.1991/1117	I	Konyaaltı
15	Lara Kumul ve Ormanları	Doğal	13.10.1991/1207 14.10.1992/1607 30.07.1998/3903	II	Ermenek Mahallesi
16	Trebenna Antik Kenti Çevresi	Doğal	13.10.1991/1210	I	Çağlarca Köyü Yakını
17	Düden Çayı	Doğal	16.12.1992/1670	I	Varsak
18	Düden Şelalesi Başlangıcı ve Çevresi	Doğal ve Arkeolojik	24.02.1993/1777	I	Varsak
19	Güver Uçurumu	Doğal	07.04.1993/1783	I	Düzlerçamı Ormanı
20	Termessos	Doğal ve Arkeolojik	07.04.1993/1783	I	Termessos Milli Parkı
21	Kadınyarı Deresi	Doğal	14.07.1993/1935	I	100. Yıl Caddesi
22	Sarısu Deresi	Doğal	08.06.1995/2586 29.04.1998/3789	I ve II	Liman Mahallesi
23	Kırkgöz Su Kaynakları	Doğal	31.01.1996/2820	I	Kepez
24	Kocain Mağarası	Doğal ve Arkeolojik	31.01.1996/2841	I	Döşemealtı
25	Konyaaltı Falezler	Doğal	26.05.1998/3843	I	Konyaaltı
26	Vakıf Zeytinliği	Doğal	14.07.1998/596	I	Ahatlı Mahallesi
27	Varsak Obruğu	Doğal ve Arkeolojik	30.11.1998/4023	I	Karşıyaka Mahallesi
28	Sarısu – Beldibi Tüneli Arası	Doğal	23.09.1999/4345	I	Liman Mahallesi

taşımaktadır. İçerdikleri alan tipleri arasında mağaralar, bataklıklar, şelaleler, su kaynakları, kıyı alanları, kent parkları, antik kentler, vadiler, tarımsal nitelikli alanlar, kumul alanları gibi doğal ve kültürel peyzaj alanları bulunmaktadır. Bu alanlardan 5 tanesi (Varsak Obruğu, Düden Şelalesi ve başlangıcı, Düden Şelalesi çevresi, Kırkgöz Kaynakları ve Vakıf Zeytinliği) Kepez Belediyesi; 12 tanesi (9 adet mağara, Güver Uçurumu, Kocain Mağarası ve Termessos) Döşemealtı Belediyesi; 5 tanesi (Trebenna Antik Kenti, Sarısu, Sarısu – Beldibi arası, Olbia – Attalia Antik Kenti ve Falezler) Konyaaltı Belediyesi ve 6 tanesi (Narenciye Araştırma Enstitüsü, Karaalioğlu Parkı, Kadınyarı Deresi, Lara Kıyı Bandı, Lara Kumul ve Ormanları ve Yamansaz Bataklığı) Muratpaşa Belediyesi sınırları içerisinde yer almaktadır.

Antalya kentinde doğal sit olarak tescil edilen ilk alan, Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 09.06.1979 gün ve 2399 sayılı kararıyla, Lara Kıyı Bandı'dır (Şekil 2). Bu alanın tescilinden bir yıl sonra Yamansaz Bataklığı doğal sit olarak koruma altına alınmıştır (Şekil 3). En son tescil edilen alan ise, 23.09.1999 gün ve 4345 sayılı kararla Sarısu – Beldibi arasıdır (Şekil 4). 1999-2007 yılları arasında başka doğal sit ilan edilmemiştir. Ancak, tescil edilen 28 adet doğal sit alanına ilişkin kararlarda zaman içerisinde çeşitli değişiklikler yapılmıştır. En fazla değişiklik kararı alınan alan, bugün yoğun bir yapılaşma baskısı altında olan Yamansaz Bataklığı'dır.

Şekil 2. Lara Falezleri

Şekil 3. Yamansaz Bataklığı

Şekil 4. Sarısu – Beldibi Arası

Antalya'da 1950'li yıllarda başlayan ve günümüze kadar geçen planlama sürecinde politik ve yönetsel koşullar ve kararlar kentin gelişimini etkilemiş ve yönlendirmiştir. Özellikle 1980 sonrasında imar planlarıyla alınan korumacı ve tutarlı plan kararları, yapılan plan değişiklikleriyle ve meclis kararlarıyla değişikliğe uğramış, bunun yanında yerel yönetimlerin denetimsizliği kentte olumsuz bir imar süreci yaşanmasına neden olmuştur (Manavoğlu ve Kutlu 2007). Buna ek olarak, 1982 yılında çıkarılan Turizmi Teşvik Kanunu kentsel ve bölgesel kaynaklar üzerinde önemli bir baskı oluşturmuştur. Bu olumsuz gelişmelerden doğal sitler de etkilenmiştir. Kentteki doğal sitlere ilişkin sorunlar Çizelge 2'de özetlenmiştir:

Çizelge 2. Antalya Kentindeki Doğal Sit Alanlarına İlişkin Sorunlar (Orijinal)

NO	ALAN ADI	SORUNLAR
1	Lara Kıyı Bandı ve Lara Kumul ve Ormanları	- Turizm amaçlı yapılaşmalardan kaynaklanan baskılar - Gerçekleştirilmek istenen bazı projeler (Temalı park gibi) - Rekreasyon baskısı - Kaçak avlanma
2	Yamansaz Bataklığı	- Tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan kirlilik - Çevresindeki yapılaşmalardan kaynaklanan baskılar - Konut alanı açmak için bataklığın kurutulması - Sazlıkların kaçak olarak kesilmesi
3	Narenciye Araştırma Enstitüsü	- Kiracılardan kaynaklanan sorunlar - Çevresindeki yoğun yapılaşma - Trafik baskısı
4	Mağaralar	- Define aramak için yapılan kaçak kazılar - Mağaraların ağıl olarak kullanılması
5	Karaalioğlu (İnönü) Parkı	- Çöp sorunu - Donatı elemanlarının zarar görmesi - Bitki dokusunun zarar görmesi
6	Olbia – Attalia Antik Kent Kalıntıları çevresi	- Çevresindeki kaçak yapılaşma - Çöp sorunu - Yoğun trafik baskısı - Evsiz insanların alanı barınak olarak kullanması - Minibüs durağı için alanın daraltılması
7	Trebenna Antik Kenti Çevresi	-
8	Düden Çayı ve Düden Şelalesi Başlangıcı	- Çevresindeki yapılaşmadan kaynaklanan baskılar - Rekreasyonel kullanımdan kaynaklanan baskılar - Çöp sorunu
9	Güver Uçurumu	- Rekreasyonel kullanımdan kaynaklanan baskılar
10	Termessos	-
11	Kadınyarı Deresi	- Çevresindeki yapılaşmadan kaynaklanan baskılar - Çöp sorunu - Bitki örtüsünün tahrip edilmesi
12	Sarısu Deresi ve Sarısu – Beldibi Tüneli Arası	- Yol yapımı çalışmalarından kaynaklanan sorunlar - Karayolundan kaynaklanan gürültü ve emisyon
13	Kırkgöz Su Kaynakları	- Çevresindeki fabrikalardan kaynaklanan sorunlar - Yanlış tarımsal sulama teknikleri - Kimyasal ve evsel atıklar - Canlı balık yemi tüccarlarından kaynaklanan sorunlar
14	Konyaaltı Falezler	- Turizm amaçlı yapılaşmalardan kaynaklanan baskılar - Turistik tesis, iskele, makas merdiven yapımları - Çeşitli nedenlerle falez yapısının bozulması - Bitki dokusunun zarar görmesi - Gerçekleştirilmek istenen bazı projeler (aydınlatma gibi)
15	Vakıf Zeytinliği	- Çevresindeki konut ve sanayi yapılaşmalarından kaynaklanan baskılar - Kiracılardan kaynaklanan sorunlar - Trafik baskısı
16	Varsak Obruğu	- Çevre kullanımlardan kaynaklanan baskılar - Çöp sorunu

Çizelgede özetlenen sorunların dışında, özellikle önlem alınması gerekli diğer sorunlar şu şekilde sıralanabilir:

- 1970'lerin sonlarına doğru Antalya'da tarımın yanı sıra turizm sektörü de gelişmeye başlamış ve sektörün ihtiyaçları doğrultusunda gerekli yatırımlar oluşturulmaya çalışılmıştır. Özellikle Turizmi Teşvik Yasası ile bu yatırımlar yasal bir boyut kazanmıştır.

LaraKıyı Bandı'nın 1980'lerde doğal sit olarak belirlenmesi, alanın imara açılmasını engelleyememiştir. Alınan ilke kararlarında belirtilen etkileme geçiş alanı imara açılmış ve böylece turistik tesislerin ve konutların yapımına başlanmıştır.

- A.K.T.V.K.K. tarafından tespit ve tescil edilen doğal sitler ile ilgili Kurulun yapmış olduğu çalışmalarda, mağaralar

haricinde hiçbirinin alan koordinatları bulunmamaktadır. Bu yüzden de alansal büyüklüklerine ait sağlıklı bir veri elde edilememektedir.

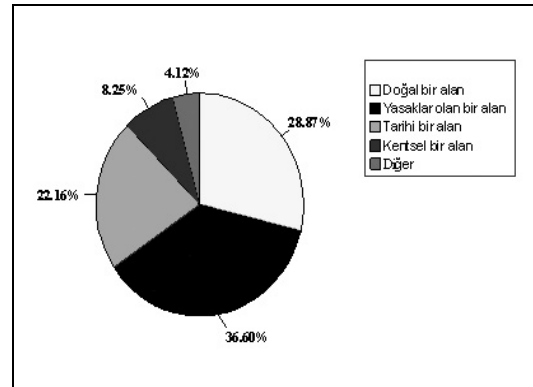
- Antalya halkı sit kavramını tam olarak bilmemekte ve bu siteleri tanımamaktadır.
- Doğal sitler ile ilgili koruma ve kullanma ilke kararlarının açıklamaları, birçok durumda açık değildir. Örneğin I. derece doğal sit ile ilgili ilan edilen günübirlik kullanım şartlarında belirli ölçüler ve standartlar yeterince açık bir şekilde belirtilmemiş, bu kullanımlarla ilgili olarak Kurul tarafından verilecek kararların geçerli olduğu ifade edilmiştir. Bu durum alanların kullanımları arasında farklılıklara neden olmaktadır.
- Bazı durumlarda da sit tescilleri sırasında verilen kararlar uygulanmamaktadır.
- İlke kararlarındaki yanlışlıklardan bir diğeri ise; I. derece doğal sitlerde, alanın ve çevrenin özelliklerinden kaynaklanan faaliyetlere (iskele, balıkçı barınağı vb) izin verilebilmesidir.
- Kentin yakın çevresinde olduğu kadar kentsel alan sınırları içerisinde de tarımsal faaliyetler halen devam etmektedir. Ancak bazı yanlış tarımsal uygulamalar doğal sit alanlarına zarar vermektedir. Örneğin, Yamansaz Bataklığı ve Kırkgöz su kaynakları çevresinde tarım yapılmaktadır. Üreticiler ihtiyaç duydukları sulama suyunu bu alanlardan karşılamaktadır. Bu durum ise Yamansaz sulak alanının ve Kırkgöz su kaynaklarının su miktarında azalmaya ve zamanla bu alanların kurumasına neden olmaktadır. Yine Yamansaz'da tarımsal gübre ve ilaç kullanımından kaynaklanan ciddi bir su kirliliği söz konusudur.
- Doğal sit olarak tescillenen kültürel alanlar içerisinde özellikle kent merkezinde bulunanlar çok yoğun kullanım baskısı altındadır. Fakat bu yoğun kullanım, zamanla bu alanlarda çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Bu alanlara Antalya kent merkezindeki Karaalioglu Parkı ve Düden Şelalesi örnek olarak verilebilir. Özellikle yaz aylarında bu alanlarda yoğun bir ziyaretçi kullanımı söz konusudur. Bundan dolayı

da ziyaretçi kaynaklı sorunlar sıkça görülmektedir.

3.2. Doğal Sitler Hakkında Halkın Bilgi Düzeyi

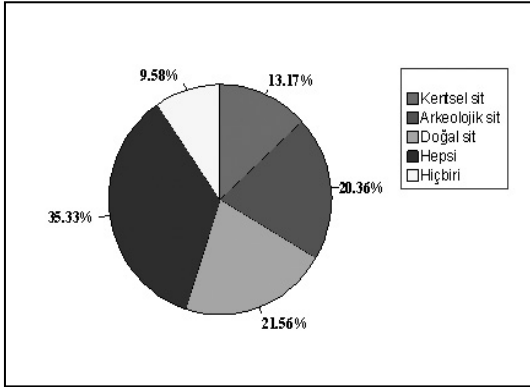
Doğal sitlere ilişkin olarak, Antalya'da yaşayan ve rastgele seçim yöntemiyle belirlenen 200 kişiye 17 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Ankette bireylerin sosyo-ekonomik durumlarını ortaya koyacak soruların yanı sıra doğa koruma ve sitlere ilişkin sorulara da yer verilmiştir. Sosyo-ekonomik yapı bakımından ankete katılanların yarısı evli ve genç yaşlarda (18 – 30) dır. En büyük çoğunluğunu lise ve üniversite mezunlarının oluşturduğu katılımcıların yine büyük bir çoğunluğu serbest meslekle uğraşmakta, bir kısmı memur olarak çalışmakta, geri kalan bölüm ise öğrenci, ev hanımı, işçi, emekli gibi gruplara ayrılmaktadır. Gelir düzeyleri bakımından çoğunlukla alt ve orta tabakayı temsil etmektedirler. Bu kişilere doğa koruma ve doğal sitler hakkında birtakım sorular sorulmuştur. Doğa korumaya ilişkin sorulara verilen cevaplara göre deneklerde genel anlamda bir doğa bilinci olduğu söylenebilir. Doğal sitler hakkında alınan cevaplar ise şu şekildedir:

Anket katılımcılarının % 70'inden fazlası sit kavramını daha önce duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu kavram katılımcıların yaklaşık % 37'si tarafından "yasaklar olan bir alan" olarak bilinirken; yaklaşık % 29'u tarafından doğal, % 22'si tarafından ise tarihsel bir alan olarak ifade edilmiştir (Şekil 5).

Şekil 5. "Sit" Kavramı Sorusuna Verilen Cevaplar (Orijinal)

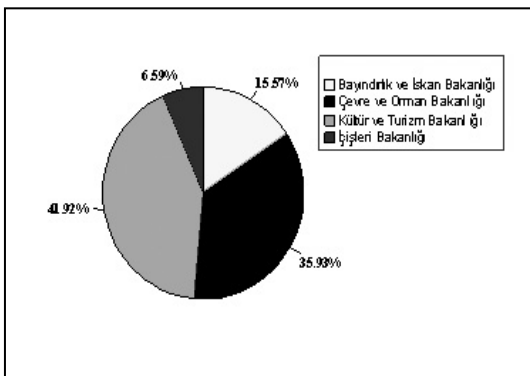
Katılımcılara hangi sit türlerini bildikleri sorulmuştur. Üçte birinden fazlası (% 35,33) tüm sit türlerini duyduklarını ifade ederken; doğal ve arkeolojik siti bildiğini ifade edenler birbirine yakın oranlarla temsil edilmişlerdir (Şekil 6). Katılımcıların yaklaşık yarısı (% 45) sitlerin derecelendiğini bilmemektedir.

Şekil 6. Sit Alanı Türlerine İlişkin Soruya Verilen Cevaplar (Orjinal)

Bildikleri sit alanlarının isimleri sorulan deneklerin üçte ikisi, herhangi bir doğal sitin adını verememiştir. Verilen cevaplardan bazıları da ya sit ya da doğal sit değildir.

Katılımcıların sadece % 42'si sit alanlarının Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sorumluluğunda olduğunu bilebilmişlerdir (Şekil 7).

Şekil 7. Sit Alanlarının Bağlı Olduğu Kuruma İlişkin Soruya Verilen Cevaplar (Orjinal)

Anket değerlendirmesi sırasında öncelikle frekans dağılımlarının gözlemlenmesi için her soru ayrı ayrı

değerlendirilmiş ve bu değerlendirmenin sonucunda da her soru için farklı yüzde grafikleri elde edilmiştir. Daha sonra ankette sorulan tüm sorular birbirleri ile istatistiksel analiz için çaprazlanmıştır. Bu çaprazlama, anket soruları büyük bir oranda nicel (kapalı uçlu) olduğu için ki-kare testi uygulanarak yapılmıştır. Ancak, bu çaprazlamalar sonucunda değişkenler arasında % 5 ve % 1 önem derecelerine göre anlamlı ya da anlamsız hiçbir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuç, bireylerin eğitim, yaş, cinsiyet, gelir durumu ile sitlere ilişkin bilgi düzeyleri arasında bir paralellik olmadığını ortaya koymaktadır.

4. Tartışma ve Sonuç

Antalya kentsel alanı ile örneklendirilen bu çalışmada doğal sitlere yönelik sorunlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonuçları göstermektedir ki; bir alanın sit olarak ilan edilmesi o alanın mutlaka korunacağı anlamına gelmemektedir. Bazı durumlarda pratikte alınan koruma kararları, dikkatleri bu alanlara toplayarak bazı çıkar çevrelerinin bu alanlar üzerinde yanlış uygulamalar yapmalarına da neden olmaktadır.

Kentsel gelişmeler birçok alan üzerinde olduğu gibi doğal sitler üzerinde de büyük bir baskı oluşturmaktadır ve çoğu durumda sorunların temel nedeni olmaktadır. Nitekim Antalya bunun en tipik örneklerinden birisidir. Hızlı kentleşme nedeniyle bu çalışmada ele alınan doğal sitlerin büyük çoğunluğu kent dokusu içinde sıkışıp kalmış ve kentsel gelişmelerden fazlaca etkilenmiştir.

Turizm gelişmeleri de genelde doğal alanlar, özeld de doğal sitler üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Antalya bu anlamda belki de Türkiye'deki en tipik örnek durumundadır. Her yıl ülkemize gelen toplam turist sayısının yaklaşık üçte birini ağırlayan kentte ve yakın çevresinde çok sayıda otel, motel ve tatil köyü inşa edilmiştir. Bu turizm tesislerinin bir bölümü doğal sitleri doğrudan etkilemektedir. Örneğin kent merkezinde yer alan bazı oteller kıyı falezleri üzerinde

önemli fiziksel ve görsel etkilere neden olmaktadır. Lara kıyı bandı, kumul alanı ve ormanları otel yapılaşması ve bunlarla ilişkili tesislerin baskısı ve tehdidi altındadır.

Bugün ülkemizdeki birçok doğal sit için koruma amaçlı imar planları yapılmamaktadır. Doğal sitlerin korunması için büyük önem taşıyan planların yapılmaması, bu alanların karşılaştığı sorunların en temel nedenleri arasındadır. Bunun dışında kavramsal, yasal ve diğer planlama sorunları ile karar alma ve uygulama süreçlerindeki birtakım aksaklıklar da doğal sitlerin yeterince korunamamasına ve sahip oldukları öz değerlerin yitirilmesine neden olmaktadır. Türkiye’de halen uygulanmakta olan sistemde sorunların çözümü “ koruma amaçlı imar planı” adı altında özel bir plan türünün hazırlanması ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu da, yerleşik bir alanda koruma ve imar planı olarak iki ayrı plan türünün aynı anda uygulanması sonucunu doğurmaktadır ki, bu ikilik kent planlama disiplini açısından sakıncalıdır. Çünkü kentsel bir alanın bütünü için hazırlanacak bir plan, yöre ile ilgili her türlü niteliklerin tespitine yönelik geniş çaplı bir analiz çalışması sonucu elde edilen bilgi birikimi üzerine inşa edilmektedir. Dolayısıyla, alanın ya da alan içerisindeki korunacak doku ve değerlerin korunması ile ilgili gerekli düzenlemeler, doğal olarak planlama süreci içerisinde yerlerini alacaktır. Bu nedenle aynı yerleşimde yakın çevre içerisinde iki plan türünün birlikte uygulanması planlama yaklaşımına aykırı düşmektedir (Yücel 2004). Gerçekten de koruma planları ile imar planları arasında çakışmalar yaşanabilmektedir. Bu durumun ortadan kaldırılması ve iki plan türünün bütünleşik olarak uygulanmaya çalışılması, korumanın gerçekçiliği ve devamlılığı açısından önemlidir.

Sit alanlarının tescil ölçütlerinde birtakım belirsizliklerin olması veya sit derecelerinin çeşitli amaçlarla sürekli olarak değiştirilmesi, hem bu alanların doğal değerlerinin kaybına ve hem de kamuoyunun ilgili devlet kuruluşlarına ve koruma kurullarına olan güvenin zedelenmesine neden olmaktadır.

Doğal sitlere ilişkin konularda sağlıklı kararların alınamamasında, bu alanlara yönelik bilimsel araştırma çalışmalarının yeterli olmayışı da bir faktördür. Bilimsel anlamda son teknolojilerin kullanılması teşvik edilmeli, alt yapısı oluşturulmalı, karar alıcılar bu konuda eğitimden geçirilmeli ve mutlaka uzaktan algılama ve CBS tabanlı değerlendirmelere dayandırılan kararlar üretilmelidir.

Yapılan bu çalışmadan elde edilen sonuçlardan biri de halkın doğal sitlere yönelik bilgi düzeyidir. Özellikle doğal sitlere yönelik olarak basında çıkan dava haberleri, halkın bu alanları “yasak” düşüncesiyle özdeşleştirmesine yol açmış, bundan dolayı da bu alanlara karşı bir antipati oluşmuştur

Bu çalışma ile ortaya konulan doğal sitlere ilişkin mevcut sorunların ortadan kaldırılması için aşağıdaki önerilerin yerine getirilmesi gerekmektedir:

1. Genelde sitler, özelde ise doğal sitler için koruma-kullanma hedefleri net olarak belirlenmeli, uygulamalar bu doğrultuda yapılmalıdır.
2. Koruma Kurulları’nın fiziksel koşulları yeniden gözden geçirilmeli, sitlerle ilgili bilgilerin elektronik ortamda, geniş çaplı ve güncel bir veri tabanında tutulması ve CBS destekli sorgulamaya dayalı yöntemlerin geliştirilmesi sağlanmalıdır.
3. Sivil toplum örgütlerine daha fazla sorumluluk verilmeli, toplumsal bilinç ve duyarlılık ön plana çıkarılmalıdır. Ayrıca karar alma süreçlerine halkın ve ilgi gruplarının katılımı sağlanmalıdır.
4. Sitlerin tespit ve tescil işlemleri daha şeffaf ve sistematik bir şekilde yapılmalı, tescilin tamamlanmasına kadar geçen süreçte bu alanlar sıkı denetim altında tutulmalıdır.
5. Sit derecelendirme sistemi yeniden ele alınmalıdır.
6. Sorumlu kurumlar arasında yetki bölüşümü ve işbirliği oluşturulmalı, birlikte çalışma anlayışı geliştirilmelidir.
7. Doğal sitler çevreleriyle bir bütün oluştururlar. Çünkü bu doğa parçalarında ekolojik hareketlilik söz konusudur. Bu yüzden de doğal sit ilan edilen bir alan, çevresindeki etkileme geçiş bölgesi

- (tampon bölge) ile birlikte bir bütün olarak düşünülmeli ve planlanmalıdır.
8. Kültür ve tabiat varlıklarının denetlenmesi ve her türlü uygulamanın kontrol altında yapılabilmesi amacıyla kurulan Koruma, Uygulama ve Denetim Bürolarında (KUDEB) ve Koruma Kurullarında, doğal sitler konusundaki sorunların çözümlenebilmesi ve bu alanlardaki uygulamaların denetlenebilmesi için peyzaj mimarlarına da yer verilmelidir.
 9. Doğal sitlerin çevresindeki yapı yoğunluğunun artmamasına dikkat edilmelidir.
 10. Kültür ve tabiat varlıklarının korunmalarıyla ilgili yasa ve yönetmeliklerde doğal sitlere daha fazla önem verilmelidir.
 11. Falezler, Antalya kenti için simgesel değeri de olan doğal sitlerdir. Bu alanlar üzerindeki kullanımlar yeniden gözden geçirilmeli ve etkin korunmaları yönünde kararlar alınmalıdır.
 12. Vakıf Zeytinliği ve Narenciye Araştırma Merkezi Bahçesi gibi kültürel peyzaj niteliği taşıyan doğal sitlerin kiralanması esasları gözden geçirilmeli ve kiralanılan alanlar düzenli olarak denetim altında tutulmalıdır.
 13. Kadıncı Deresi ve Karaalioğlu Parkı gibi kentin en işlek bölgelerinde kalan ve sık kullanılan doğal sitler mutlaka kontrol altına alınmalı, alanların gerek kişiler ve gerekse de kuruluşlar tarafından kullanımına sınırlamalar getirilmelidir.
 14. Kent merkezindeki tüm doğal sitler, Antalya halkına ve dışarıdan gelen ziyaretçilere yazılı ve sözlü olarak tanıtılmalı, ayrıca bu alanlara ilke kararlarında da belirtilen tanıtıcı levhalar yerleştirilmelidir. Böylece kişilerde koruma yönelik bilinç düzeyi yükseltilmelidir.
 15. Kent çevresinde yer alan doğal sitler de mutlaka denetim altında tutulmalıdır. Bu alanlarda bitki örtüsüne verilebilecek zararlar ve izinsiz avlanma gibi faaliyetler önlenmelidir.

Sonuç olarak, ülkemiz çevre politikaları içinde yer alan, yasa ve yönetmeliklerle tanımı ve kapsamı belirtilen

doğal sitler, doğa koruma olgusu içinde mutlaka etkin bir şekilde korunmalı ve fiziksel plan kararlarıyla uyumlu kararlar alınarak uygulanabilirliği sağlanmalıdır. Bu alanlar, taşınmaz varlıklar olarak hem kültürel ve hem de doğal değerlerimizin gelecek kuşaklara aktarılması bakımından önem taşımaktadır.

Yüksek bir turizm potansiyeline sahip olan Antalya kenti, mevcut doğal ve kültürel yapısı ile Türkiye'nin önemli kentleri arasındadır. Antalya'da bulunan doğal sitler kentin hem doğal kaynak, hem de turizm değerini artırmaktadır. Bu alanların korunması ve mevcut sorunlarının çözümlenmesi konusunda gereken tüm çözümler üretilmeli ve uygulamalar yapılmalıdır.

Kaynaklar

- Anonim, muhtelif. Sit Tescil Fişleri ve Sit Tescil Kararları. Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, Antalya.
- Asatekin, N. G., 2004. Kültür ve Doğa Varlıklarımız: Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız? T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın No: 3016, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları Yayın No: 104, Ankara, 184 s.
- Aslanboğa, İ., B. Özkan, E. Küçükbaş, B. Türkylmaz, A. Kaplan, Ş. Hepcan, 2003. Doğal Sit Sorununun Neresindeyiz?, Peyzaj Mimarlığı Dergisi, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Yayını, 2003/2, Ankara
- Diler, A., C. Işık, M. Oğuz, H. Öz, A. Peschlow, T. Schmitz, M., Ayhan, M. Gürbüz, 2004. Muğla'da Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunmasında Yaşanan Sorunlar: Kültürel ve Doğal Kaynak Yönetimi Ön Araştırması. Elif Ofset A.Ş., İstanbul, 59 s.
- Doğan Çöl, B. 2002. Kıyıların Oluşumu ve Kıyıların Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımı ile Düzenlenmesi (Yönetimi) Üzerine Bir Araştırma ve Antalya Lara Bölgesinin Bu Yaklaşımla İrdelenmesi. G.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 292 s.
- Doğanay, E. P., 2006. Avrupa Birliği'nde Doğa Koruma ve Türkiye. H.Ü. Çevre Mühendisliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 193 s.
- Eetvelde, V.V., M. Antrop, 2005. The significance of landscape relic zones in relation to soil conditions, settlement pattern and territories in Flanders. Landscape and Urban Planning 70, 127-141 p.

- Görünür, D. 1994. Koruma Uygulama Sisteminin Türkiye ve Avrupa İçin Karşılaştırmalı Bir İncelemesi. M.S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Kentsel Koruma Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 187 s.
- Gülgün, B., B. Türkyılmaz, M. Bolca, A. Güneş, F. Özen, 2008. Arazi Kullanım Değişimlerinin İzmir-Çeşme Yarımadası Top Burun-Uç Burun Kısmı Alibostan Koyu Mevkiinde Doğa Koruma Kararları Üzerindeki Etkilerinin İrdelenmesi. E.Ü. Bilimsel Araştırma Fonu Projesi, Proje No: 2005-ZRF-048, Bornova İzmir.
- Leroux, S.J., F.K.A. Schmiegelow, J.A. Nagy, 2006. Potential Spatial Overlap of Heritage Sites and Protected Areas in a Boreal Region of Northern Canada. Conservation Biology Volume 21, No: 2, 376-386 p.
- Manavoğlu, E., 2005. Konyaaltı Kentsel Alanında Bir Yeşil Alan Sistem Önerisi Geliştirilmesi. A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 158 s.
- Manavoğlu, E., N. Ö. Kutlu, 2007. Antalya Kenti'nin 1950'den Günümüze Kentleşme Sürecinin Değerlendirilmesi. 20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt II, A.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma – Uygulama Merkezi, Antalya, 425-445 s.
- Özkan, B., A. Güney, A. Koçman, B. Zafer Türkyılmaz, A. Kaplan, Ş. Hepcan, 2003. Ülkemizde Doğal Sit Uygulamalarına Yönelik Yeni Yaklaşımlar, E.Ü. Coğrafya Bölümü Sempozyumları 2, 16 – 18 Nisan 2003, E.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.
- Resuloğlu, S., 2005. Koruma Olgusu ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarının Yaklaşımları. D.E.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 198 s.
- Sönmez K. 2005. Doğal ve Kültürel Varlıklar Yönetimi ve Koruma Politikaları. A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara,
- Tadmori, K. 2004. Lübnan - Trablus Kentsel Sit Alanı'nın Koruma Sorunsalı ve Koruma - Planlanması için Yönlendirici Kavramsal Çerçeve. M.S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Koruma ve Yenileme Programı, Doktora Tezi, İstanbul, 268 s.
- Tüik, 2009. Antalya İli ve İlçeleri Nüfus Verileri. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Veri Tabanı, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara
- Türk, A. 1995. Kentsel Koruma Yaklaşımlarında Kentsel Kimliğin Korunması, Isparta Örneği. İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 130 s.
- Türkyılmaz, B., Y. Kurucu, Ü. Altınbaş, M. Bolca, T. Esetlili, F. Özen, B. Gülgün, G. Gencer, A. Güney, Ş. Hepcan, N. Özden, 2006. Doğal Sitlerin Belirlenmesi ve Sınıflandırılmasında Coğrafi Bilgi Sisteminin Kullanılabilirliği ve Bir Örnekleme Alanında (Kaynaklar Beldesi-İzmir) Veri Tabanı Oluşturma Üzerinde Araştırmalar. Proje no: 102 Y 046 TÜBİTAK, www.tubitak.gov.tr, Ankara.
- Yücel, C. 2004. Türkiye'de Kentsel Koruma Alanlarının Planlanmasına Yönelik Bir Sistem Önerisi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 213 s.
- Zafer, B., 1991. Türkiye'de Doğa Koruma Alanları ve Doğal Sitlerin Belirleme ve Sınıflandırılmasında Kullanılacak Kriterlerin Saptanması Amacıyla İzmir – Kemalpaşa Örneklemesine Dayalı Yöntem Araştırması, Doktora Tezi, E.Ü. Fen Bilimleri Ens. 220 s.